

ІСТОРІЯ

Юрчак М.

Науковий керівник – проф. Алексієвець Л. М.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ» У ВІТЧИЗНЯНИЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Європейська інтеграція України – фундаментальна складова зовнішньої політики, стратегічна перспектива нашої держави та реальність сьогодення. Цей різноплановий процес іще на стадії розгортання, і, як усі складні та багатоманітні процеси сучасності, часто не вкладається у рамки звичних дефініцій. Це якоюсь мірою виправдує певну термінологічну розмитість та невизначеність понять, якими доводиться оперувати дослідникам: «глобалізація», «європейський глобалізм», «євроінтеграція», «інтеграція», «євроатлантична інтеграція», «євроатлантичне співробітництво», «європеїзація», «вступ до ЄС», – подібних, близьких чи взаємопов'язаних за значенням, але все ж, не тотожних. Деякі спроби провести розмежування визначень здійснюються [1] і кожен дослідник здійснює його самостійно, однак ми вважаємо за потрібне окрему увагу присвятити проблемі концептуалізації поняття «європейська інтеграція України».

Словосполучення «європейська інтеграція України» – одне з найбільш уживаних у національній історії новітньої доби. Запит у пошуковій системі «google» за цими ключовими словами видає 481 тисячу результатів. Втім, популярність цього поняття не компенсує поверхневого, спотвореного чи неповного розуміння його змістового навантаження як на рівні простих громадян, так і на рівні політиків чи науковців, котрі ним послуговуються. За умов, коли конкретні дії із включення України в європейські об'єднавчі процеси замінюються проєвропейською риторикою, а європейська інтеграція «зайняла у нашій уяві місце, яке колись займало будівництво світлого комуністичного майбутнього» [2, с. 32], необхідно встановити чітке розуміння того, що ж мається на увазі під поняттям «європейська інтеграція України». Здійснення «інвентаризації» термінології як основного інструменту історика постає важливим завданням сучасної методології історіописання.

Якщо брати за основу визначення А. Мартинова, то європейська інтеграція – це «складний та суперечливий соціально-економічний процес налагодження тісного співробітництва європейських держав. Є одним із проявів провідної тенденції сучасного історичного розвитку – посилення всебічної взаємозалежності держав, передусім в економічній сфері, та подальшого зближення цивілізаційно споріднених національних спільнот» [3], то, відповідно, європейська інтеграція України є участю нашої держави у цьому соціально-економічному процесі налагодженні співпраці європейських держав від моменту утвердження її як самостійного суб'єкта міжнародних відносин, тобто із проголошенням незалежності 1991 року.

Вивчення чималого масиву наукової літератури, присвяченого європейській інтеграції України стало центральним у науковій діяльності І. Арт'ємова [4], Ф. Барановського [5], С. Василенко [6], В. Бігуна [9], А. Гальчинського [8], В. Горбатенка [9], Б. Гунського [10], П. Демчука [11], О. Ковальнової [12], В. Копійки [7, 9, 13], Л. Луць [9], В. Манжоли [5], В. Посельського [14], В. Сіденка [15], І. Тодорова [2], О. Шниркова [16] та не залишило байдужим багатьох інших вітчизняних дослідників.

На основі аналізу історіографічних джерел ми можемо говорити про широкий та вузький контекст європейської інтеграції України. Слід відзначити, що ні численні довідники, словники та енциклопедії академічного чи науково-популярного стилю не дають чіткого визначення «європейська інтеграція України» [17, 18, 19]. Така запутаність виникає, по-перше, через

ототоження Європи у культурно-історичному, цивілізаційному сенсі, географічному та геополітичному розумінні з європейськими наднаціональними та міжнародними інституціями (зокрема, ЄС). Другим чинником виступає еволюція основних засад державної політики, що здійснюється у цьому напрямку і спричиняє видозміни у тлумаченні поняття «європейська інтеграція».

У перші роки незалежності, коли відбувалося утвердження України як європейської держави здебільшого у декларативному плані, європейська інтеграція уявлялася передусім як входження у цивілізаційний простір, у культурно-історичну спільність Європи. Науковці частіше послуговувалися абстрактними ідеологемами на кшталт «Україна на шляху по Європи», «повернення до Європи», «Нова Європа та нова Україна», аніж поняттям «євроінтеграція України». Розуміння євроінтеграції як процесу «входження до єдиної сім'ї європейських народів, звернення до європейських політичних і культурних традицій» [20 с. 104] залишилося на полях наукового аналізу, тоді як наголос змістився в сторону інституційного зближення з Європою. Так само, культурно-цивілізаційні аспекти євроінтеграції та її механізми не знайшли відображення в офіційних документах. Втім, вони теж не давали чіткого визначення євроінтеграції України. Про зміни у розумінні цього поняття свідчать постанови українського парламенту щодо сфери відання Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції. У 2007 році Комітет забезпечував участь України в міжнародних інтеграційних процесах, пов'язаних із діяльністю Європейського Союзу (ЄС), Світової організації торгівлі (СОТ), Організації Північноатлантичного договору (НАТО) [21].

Таке широке розуміння євроінтеграції, нехай і в інституційному плані, відображене в наукових публікаціях того часу [2, 4, 22]. Європейська інтеграція означала політичне та інституційне зближення з ЄС, адаптування українського законодавства до норм ЄС і Ради Європи, а також поглиблення відносин з НАТО. Кінцевою метою євроінтеграційної політики визначався вступ до НАТО і ЄС, а органічною частиною – приєднання до Світової організації торгівлі (СОТ). Проте в дипломатичній практиці та науковому лексиконі України розрізняли дві спільнокореневі похідні від одного і того ж поняття: європейську інтеграцію (як ключовий пріоритет з метою вступу до Європейського Союзу) і євроатлантичну інтеграцію (поступове влиття до НАТО через щорічні цільові плани і приєднання до Плану дій щодо набуття членства) [22, с. 6-7].

Євроатлантична інтеграція розумілася як складова частина або часто – як передумова [23, с. 92-93] успішної участі в європейських об'єднавчих процесах, що, на наш погляд, було поступкою дослідників у бік політичної кон'юктури.

Вже 2007 року Україна стає повноправним членом Світової організації торгівлі, тож питання про вступ в СОТ знімається з порядку денного. А Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики Відомості Верховної Ради України» [24, с. 527] засвідчив остаточну відмову від входження до НАТО і затвердження позаблокового статусу держави.

Можна констатувати, що в останні два роки розуміння європейської інтеграції України звузилося до співпраці нашої держави з ЄС, це пов'язано із виходом на перший план питання про підписання Угоди про асоціацію. Той же профільний Комітет Верховної ради України з питань євроінтеграції з 2012 року займається виключно сферою взаємовідносин нашої держави з Євросоюзом [25].

Така зміна акцентів відбулася і в науковій літературі. Так, академічне видання «Енциклопедії державного управління» у тому, присвяченому державному управлінню в умовах глобальної та європейської інтеграції дає таке визначення євроінтеграції: «Інтеграція європейська (European integration) – процес усупільнення державами-членами Європейського Союзу (ЄС) власних суверенітетів, створення ними спільних інституцій, яким вони делегували частину своїх національних повноважень для того, щоб рішення в певних сферах загальних інтересів могли ухвалюватись демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні» [26, с. 329]. Владислав Гончаревський дає «авторське» визначення європейської інтеграції, як об'єднання європейських країн у формі «Європейського Союзу» на основі належності до Західної цивілізації та процесу утворення і подальшого розширення Європейського Союзу [27, с. 179]. Як бачимо, суттєве звуження змісту європейської інтеграції обмежує розуміння участі України у цьому процесі, що викликає ряд застережень. Зокрема, Надзвичайний і Повноважний

посол України, представник України при Європейському Союзі Костянтин Єлісеєв наголошує, що «європейська інтеграція – це не зовнішньополітичний і навіть не загальноурядовий проект. Аби дати плоди та отримати позитивну динаміку, європейська інтеграція повинна стати проектом загальнонаціональним, практичним та орієнтованим на досяжний і відчутний для простого українця результат» [28, с. 7]. Таку ж думку поділяє інший український дипломат, експерт з питань євроінтеграції Олександр Чалий: «європейську інтеграцію не можна зводити до членства в ЄС. Європейська інтеграція – це ключова модернізаційна чи трансформаційна ідея українського суспільства» [29, с. 61]. Підводять підсумок дискусії автори новітньої монографії «Європейський проект та Україна» (2012 р.) – колектив дослідників Національного інституту стратегічних досліджень: «Процес європейської інтеграції охоплює весь спектр присутності нашої держави у європейській підсистемі міжнародних відносин, у т. ч. соціально-економічну інтеграцію, фінансово-бізнесову кооперацію, формування спільного простору безпеки, гуманітарно-цивілізаційну взаємодію», він є «процесом реалізації унікальних можливостей Української Держави та її громадян, що здійснюються завдяки розкриттю й утвердженню нашої європейскості» [30, с. 6, 75].

Таким чином, можна стверджувати про існування двох вимірів поняття «європейська інтеграція України»: зовнішньополітичного, що розумівся як відносини нашої держави з міжнародними європейськими інституціями (Рада Європи, Наради з безпеки, Західноєвропейський союз, Вишеградська група тощо), а на сьогоднішній момент звужився до діалогу «Україна–ЄС» та внутрішньополітичний вимір – «європеїзацією України» – перетворення України на справді європейську державу, що передбачає глибинну внутрішню трансформацію, адаптацію до європейських норм, стандартів та практик у майже всіх сферах суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Булик М. В. Поняття «європейська інтеграція» та «європеїзація» у сучасній науковій думці [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://istfak-mgu.at.ua/publ/procesi_regionalizaciji_ta_globalizaciji_jak_dominanta_svitovogo_rozvitku/ponjattja_evr_opejska_integracija_ta_evropejizacija_u_suchasnij_naukovij_dumci/1-1-0-18
- Тодоров І.Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 268 с.
- А.Ю. Мартинов. Європейська інтеграція [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2005. – 672 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Evropejska_integracija (останній перегляд: 30-03-2013).
- Артьомов І. В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз [Текст] : навч. посіб. / І. В. Артьомов ; Закарпатський держ. ун-т. Навчально-науковий Інститут філософії та євроінтеграційних досліджень. – Ужгород: Ліра, 2007. – 384 с. – (Серія «Євроінтеграція : український вимір»; вип. 7)
- Барановський Ф.В. Європейська інтеграція та демократичний розвиток України: концептуальний аналіз взаємовпливу: Монографія. - Луганськ: Елтон-2, 2007. – 407 с.
- Василенко С. Д. Європейський вибір України / Одеська національна морська академія. – О. : «ВидавІнформ» ОНМА, 2003. – 212с.
- Манжола В. А., Муравйов В. І., Філіпенко А. С., Сапсай А. П., Копійка В. В. Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи: монографія / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / Л. В. Губерський (ред.). – К. : ВПЦ «Київський університет», 2007. – 320с.;
- Гальчинський А.С. Стратегія євроінтеграції та питання участі України у формуванні єдиного економічного простору: Аналіт. оцінки / Національний ін-т стратегічних досліджень / О. О. Янішевський (відп. ред.) – К. : НІСД, 2003. – 23с.
- Горбатенко В. П., Луць Л. А., Бігун В.С., Кресін О. В., Копійка В. В. Європейська інтеграція України: Політико-правові проблеми / Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України / В. П.Горбатенко (ред.). – К. : Юридична думка, 2005. – 329с.
- Гунський Б.В. Євроатлантична інтеграція України / НАН України. Ін-т
- світ. економіки і міжнар. відносин. – К.: Логос, 2003. – 328 с.
- Демчук П.О. Міжнародні відносини та проблеми євроатлантичної інтеграції. – К., 2004;
- Ковальова О. О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. — К., 2003. — 340с.;

14. Копійка В.В. Європейський Союз: Досвід розширення і Україна : Монографія/ В.В. Копійка. – К.: Юридична думка, 2005. – 448 с.
15. Посельський В. Європейський союз: інституційні основи європейської
16. інтеграції. — К., 2002;
17. Сиденко В. Р. Глобализация -европейская интеграция - экономическое развитие: украинская модель=Глобалізація -європейська інтеграція - економічний розвиток: українська модель: в 2 т. / Институт економіки и прогнозування НАН України – Т. 1: Глобализация и экономическое развитие. – К. : Феникс, 2008 – 376с.;
18. Шнирков О.І. Європейський Союз у глобальному інноваційному просторі: монографія / О.І. Шнирков; Київ. нац. ун-т ім.Т.Шевченка. – К., 2008. – 144 с.
19. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 2. Предметно-тематична частина: Д-Й / Відп. ред.М. М.Варварцев.– К.:Ін-т історії України НАН України, 2010. – 252 с.
20. ЄС у кишені. Довідник з європейської інтеграції України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.kas.de/wf/doc/kas_17874-1522-1-30.pdf?091023162452
21. Довідник з євроінтеграції [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eu-directory.ru/>
22. Яковюк І, Трагнюк Л., Медеяєв В. Азбука європейської інтеграції. Харків: «Апекс+», 2006. – 168 с.
23. Постанова Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання» / Відомості Верховної Ради України, 2007. – № 51. – с. 533.
24. Офіцинський Р. А. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Соціальний аспект [Текст] : навч. посіб. / Р. А. Офіцинський; Закарпатський держ. ун-т. Навчально-науковий ін-т філософії та євроінтеграційних досліджень. – Ужгород: Ліра, 2007. – 320 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; вип. 6).
25. Білоус О., Доцяк І., Климончук В. Євроатлантична інтеграція України:
26. проблеми та перспективи. Навчальний посібник для студентів вищих
27. навчальних закладів. – Івано-Франківськ, 2007. – 108 с.
28. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики Відомості Верховної Ради України» / Відомості Верховної Ради України, 2010. – № 40. – с. 527.
29. Постанова Верховної Ради України «Про комітети Верховної Ради України сьомого скликання» від 12.12.2012 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/11-18>
30. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. Т. 7: Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / наук.-ред. колегія: І. А. Грицяк (співголова), Ю. П. Сурмін (співголова) та ін. – 2011. – 764 с.
31. Гончаревський В. Е. Цивілізаційний підхід до історії: сучасний український досвід (1991 – 2009). – К.: Логос, 2011. – 220 с.
32. Єлісєєв К. «Україна – ЄС: що день прийдешній нам готує» / Національна безпека і оборона, 2009. – №1. – 56 с.
33. Європейська інтеграція України: поточна ситуація, завдання та пріоритети державної політики: мат. засідання «круглого столу» / за заг. ред. О. В. Снігир. – К.:НІСД, 2010. – 64 с.
34. Європейський проект та Україна: монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова [та ін.]. – К.: НІСД, 2012. – 192 с.

Стоколова Т.

Науковий керівник –проф. Москалюк М. М.

РОЗВИТОК ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ПОДІЛЬСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. на Правобережній Україні відбувається інтенсивний розвиток харчової промисловості. Даний процес можна пояснити рядом факторів, зокрема: близькість сировинної бази, технічний переворот та нововведення, концентрація виробництва, дешевизна робочої сили, розширення торговельних зв'язків. Дослідження цих процесів на прикладі Подільської губернії – важлива складова у вивченні соціально-економічної історії Правобережної України, що особливо актуально на сучасному етапі в контексті трансформації економічної структури народного господарства, у тому числі й харчової промисловості.